

Klaudyánově mapě je 500 let

Jiří Martínek

Klaudian's map is 500 years old. 500 years ago, in 1518, the first printed map of Bohemia was published. Its author was Mikuláš Klaudyán († cca 1521), physician and printer from Mladá Boleslav. The cca 1:618 000 scale map is rich in decoration and is not only a cartographic but also an art piece.

Keywords: Klaudian's map • history of cartography • Nicolaus Claudianus

V záplavě osmičkových výročí, připadajících na tento rok, vedle politických poněkud zapadají kulturní. Například jistá událost, stará pět set let – rok 1518 je totiž datum, které je uvedené na první mapě Čech. Toto dílo mladoboleslavského lékaře a tiskaře Mikuláše Klaudyána navíc není jen prací odbornou, ale svým výtvarným provedením se nesmazatelně zapsalo i do dějin českého výtvarného umění a kultury vůbec.

Zobrazení Evropy na mapě je samozřejmě záležitostí, která se táhne dlouho do historie. Již Ptolemaiova mapa, vytvořená slavným řeckým kartografem a astronomem ve 2. století našeho letopočtu, zachycovala i území střední Evropy, byť tehdy ještě bez slovanského osídlení. Rozeznat na ní lze některá pohoří, obklopující českou kotlinu (např. *Sudéta oré* – nynější Krkonoše, *Gabréta oré* – Šumava) či hlavní řeky; ale pro zachycení sídel je tato mapa „poněkud“ zastaralá. Je na ní sice řada sídelních objektů, například Kasurgis či Meliodunon, ale jejich lokalizace je v lepším případě sporná, v horším nemožná.

Středověké mapy pak až na výjimky zachycovaly střední Evropu jen schematicky, maximálně s nějakými hlavními řekami, věncem hor a nejdůležitějšími městy – tot vše. Na mapy malého měřítka se ostatně nemohlo o moc víc ani vejít. Teprve na počátku renesance začínají mapy být podrobnější: Etzlaubova mapa „Das ist der Weg nach Rom...“ z let 1500–1501 (v několika verzích) zachytila přes dvě desítky měst, až do velikosti řekněme Berouna či Telče, opět charakteristický horský rámeček a také aspoň nejdůležitější cesty, po nichž se mohl poutník do Říma (adresát mapy) ubírat. I proti této mapě ale bylo Klaudyánovo dílo z roku 1518 takřka revolučním posunem.

Kdo byl Mikuláš Klaudyán,¹ jemuž vděčíme za první českou mapu? O jeho mládí a původu nevíme zhora nic: jen někdy se spekuluje, že se původně jmenoval Kulha,

¹ *Vývoj mapového zobrazení území Československé republiky – I. díl: Mapy českých zemí do poloviny 18. století.* (K. KUCHARŤ). Praha, ÚSGK, 1959, s. 9–13; Milan KAVALÍR.

stejně tak to ale může být přezdívkou odvozená od jeho fyzické podoby. Stejně tak není známo, kde se vyučil lékařské profesi. Až na počátku 16. století se „Mistr Mikuláš Klaudyán, člověk učený“ (jak jej označil Jan Blahoslav) objevuje v řadách Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. V roce 1507 je poprvé doložen v Norimberku, kde tehdy dozíral na tisk jedné z bratrských *Apologií*. O čtyři roky později pak byl spolu s Vavřincem Votickým vyslán do Antverp k slavnému humanistovi Erasmovi Rotterdamskému; měli požádat o rozsudek, zda učenec našel v učení Bratří bludy. Erasmus si vyžádal čas na rozmyšlenou (Klaudyán během této doby procestoval severní Německo) a pak vydal vpravdě šalamounskou odpověď, že žádné bludy nenalezl, ale vydat svědectví o tom není třeba, ba je to nebezpečné jak pro něj, tak pro Jednotu.

Většinou se v nepočtených pramenech ale s Klaudyánem setkáváme jako s vydavatelem a tiskařem;² například roku 1517 vydal v Norimberku dílo Jana Černého *Kniha lékařská, kteráž slove herbář aneb zelinář*, příštího roku svou mapu. Asi v první polovině roku 1518 také založil vlastní tiskárnu v Mladé Boleslavi – snad proto, že v Norimberku byl jako kacíř nežádoucí –, kde začal překladem Nového zákona, dále vydal některé další části bible či úryvky ze starověkých autorů (např. ze Seneky). Svou lékařskou profesi nezapřel roku 1519, když vydal (s bohatými dřevorytovými ilustracemi) překlad spisu Eucharie Rhodana-Röszlina *Zpráva o naučení ženám těhotným a babkám pupkořezným netoliko prospěšná, ale také potřebná*. Mikuláš Klaudyán zemřel nejspíše koncem roku 1521, když v srpnu toho roku v Lipsku, zasaženém morem, sepsal svou poslední vůli: z ní víme, že u Mladé Boleslavi vlastnil dvůr Vodice, a také dům v Praze, který odkázal synu Janovi.

Klaudyánova mapa byla vytištěna v Norimberku roku 1518, ale vyhotovena byla již asi o dva roky dříve; již v lednu 1517 totiž kontrolovala norimberská městská rada, zda v mapě není něco kacířského. O účelu, k němuž byla vydána, se můžeme jen dohadovat, snad byla zamýšlena skutečně jako cestovní mapa (indicií by mohla být orientace směrem k jihu, podobně jako u dalších cestovních map té doby). Předlohou jí byly zřejmě mapy střední Evropy od Mikuláše Kusánského a výše zmíněného Erharda Etzlauba, ale ze značné části ji Klaudyán vytvořil sám³ – už proto, že oproti

Několik poznámek o tzv. Klaudyánově mapě Čech z roku 1518 a významu starých map jako historického pramene. *Historická geografie*, 24, 1985, s. 7–30; Eva SEMOTANOVÁ. *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí*. Praha, LIBRI, 2001, s. 60–62, 248–249.

² Mirjam BOHATCOVÁ. Vydavatel a tiskař Mikuláš Klaudyán (Norimberk 1511 – Mladá Boleslav 1519). *Časopis Národního muzea v Praze, řada historická*, 148, 1979, s. 33–69; Eva PEŠKOVÁ – Karel HERČÍK – Jana VOLFOVÁ – Přemysl SÍŘÍNEK – Pavel SOSNOVEC. *Klaudián*. Mladá Boleslav, Společnost Mikuláše Klaudiána, 2016.

³ Klaudyánovo autorství usuzujeme z toho, že u mapy je jeho erb; přímý důkaz o tom, že je skutečně autorem, chybí, nikde ale není zmiňováno, že by tvůrcem byl někdo jiný, a minimálně idea je samozřejmě Klaudyánova.

inspiracím je mnohem podrobnější. Po technické stránce jde o kolorovaný dřevorez. Tisk má rozměry 64×126 cm, ale vlastní mapa zabírá jen její spodní třetinu. V horní části se nalézá obraz krále Ludvíka Jagellonského a erby zemí, kterým vládne, pod ním alegorie spravedlnosti, pět řad erbů nejvyšších zemských hodnostářů⁴ a konečně dva obrazy: jeden znázorňuje vůz, k němuž jsou z obou stran zapřaženy koně, táhnoucí na obě strany (alegorie neutěšených náboženských poměrů v Čechách), druhý zachycuje přepadení kupeckého vozu. Výklad těchto znamení už zaměstnal řadu badatelů různých generací.

Vlastní mapa má rozměry 46×55 cm a má jižní orientaci. Obraz zeměpisné sítě je velmi deformovaný, proto lze mluvit jen o přibližném měřítku (uvádí se jako 1:618 000). Říční síť je v zásadě správná, hory jsou naopak jen naznačeny (jediný název, vztahující se k horám, je *krkonos*). Celá mapa je protkána sítí cest, snad do datečně dokreslenou, se značkami po 1 míli (u Klaudyána po 9 1/2 km). Celkem je v mapě zachyceno 280 sídel, která lze všechna bezpečně určit: u měst je rozlišeno, zda se jedná o královské či poddanské, a také převládající náboženství v něm (katolictví či podoboží). V levém horním rohu jsou umístěny dva erby, jeden Klaudyánův (s iniciálami N. C.), druhý s iniciálami V. K., náležícími některému z Klaudyánových spolupracovníků (snad mladoboleslavský radní Vaněk Kovář, spíše ale nakladatel Andreas Kaschauer),⁵ a onen letopočet 1518.

⁴ Někdy dokonce je erbovní výzdoba pramenem sama o sobě – třeba u rodu šlechticů z Chlumu prvně dokládá užití jména Slavata jako příjmení. K erbům na mapovém listě viz Pavel R. POKORNÝ. K heraldické výzdobě tzv. Klaudyánovy mapy Čech. *Z dějin geodézie a kartografie*, 10, 2000, s. 5–9.

⁵ Josef VOLF. Co znamená zkratka V. K. na Klaudyánově mapě z r. 1518. *Časopis Národního muzea*, 113, 1939, s. 126–131.

Z původního vydání se dochoval jediný exemplář – ten, který kdysi vlastnil učený piarista z 18. stol. Gelasius Dobner a věnoval jej svému příteli, litoměřickému biskupu Valdštejnovi. Mapa se pak až do 20. století nacházela v biskupské knihovně, nyní je uložena v litoměřickém Státním oblastním archivu, kde byla také v 60. letech restaurována. Na spodní části je na malém kousku (v oblasti Jičína) trochu poškozená, což je vidět i na všech dnešních reprodukcích.

Klaudyánovo dílo bylo mnohokrát kopírováno, např. ve starších vydáních *Kosmografie* Sebastianiana Münstera (i v české verzi Zikmunda z Puchova z roku 1554), jednak v rukopisných kopiích, z nichž nejmladší, Kreibichova a Frindova, jsou ještě z 19. století. Z cizích kartografů ji vydal Gerhard Mercator i boloňský rytec Zalteri.⁶ Právě Zalteri ji v 60. letech 16. století jako jediný převedl do mědirytu (všechny

⁶ Karel KUCHARĚ. Zalteriho kopie Klaudyánovy mapy. *Kartografický přehled*, 11, 1957, s. 112–119.

ostatní verze jsou dřevořezové) a dal ji severní orientaci, dnes běžnou. Mapa se tak přiblížila mladší mapě Crigingerově, ale italský rytec v ní udělal značné množství chyb (např. ve východních Čechách vytvořil dvě města *Gradec a Traloue*).

Summary

Klaudyan's map from 1518 (500 years ago) is the oldest printed map of Bohemia: it was made by a doctor and printer from Mladá Boleslav, Mikuláš Klaudyán. The map has dimensions of 46x55 cm, south orientation and a scale of approximately 1: 618,000: it occupies only about one third of the whole print. In the upper part is a portrait of King Ludovicus of Jagiellon, a number of coats of land and leading nobles, etc. Quality map (all of the sites that have been mapped can be precisely determined) has been repeatedly copied over the next decades: other maps of Bohemia have been created after more than 50 years. Klaudyán's map is not only a cartographic but also an art piece.⁷

Author's address:
Historický ústav AV ČR, v. v. i.
Prosecká 76, 190 00 Praha 9

⁷ Poděkování za poskytnutí reprodukce mapy a souhlasu s jejím publikováním náleží Biskupství litoměřickému. Článek vznikl s podporou Ministerstva kultury ČR v rámci programu NAKI II, projekt č. DG18P02OVV065 (*Živá mapa: Topografie dějin přírodních věd v českých zemích*).